

פרשת ויחי: האם מותר לכהנים לבקר בקברי צדיקים

פתיחה

בפרשת השבוע מסופר על פטירת יעקב בגיל מאה ארבעים ושבע. הגמרא במסכת תענית (ה"ב) כותבת, שלמעשה יעקב אבינו לא מת. **הרמב"ן** (מט, לג) פירש שכוונת המדרש לומר, שיעקב אבינו מחמת צדיקותו הגיע למדרגת העתיד לבוא לאחר מיתתו. כדי להבין טוב יותר את דבריו וכוונתו יש לראות מחלוקת שראינו בעבר (נשא שנה ב'), בין הרמב"ן לרמב"ם.

לדעת הרמב"ן לעתיד לבוא המתים יקומו לתחייה, ויחיו לנצח בגוף מזוכך. גוף זה לא יזדקק לאכילה, שתייה וכדומה, אלא יתקיים מזיו השכינה, וכמו משה רבינו בארבעים יום בהר סיני. יעקב אבינו היה כל כך צדיק, שגופו המשיך להתקיים בקבר וניזון מזיו השכינה, וזאת הכוונה שהוא לא מת (אך בניגוד לזמן תחיית המתים, פה הנפש רק מקיימת את הגוף ולא מחיה לגמרי), ובלשון **רבינו בחיי** (שם):

"או יהיה ענין "לא מת" כי נפשו של יעקב היה מרחפת על גופו תמיד לתוקף קדושתו, כי שאר נפשות הצדיקים שאינם במדרגת הקדושה כמוהו חוזרות לשרשן ולעקרן וכיון שעלו לא ירדו, אבל יעקב לקדושת גופו ומעלתו, היתה נפשו עולה ויורדת, והכח הגדול הזה אינו נמצא רק לקדושים אשר בארץ, יחידי הדורות (ועיין בדבריו לפירושים נוספים)."

בעקבות מיתתם של יעקב ויוסף בפרשה, נעסוק השבוע בשתי שאלות מרכזיות הקשורות בדיני טומאת מת: א. האם קבר של גוי מטמא. ב. האם מותר לכהן להיכנס למערת המכפלה, לקברי האבות וכדומה, ובמילים אחרות - האם צדיקים מטמאים.

קבר של גוי

האם קבר של גוי מטמא? התורה בפרשת שמיני כותבת, שיש מספר אפשרויות להיטמא מקבר או מגופה: נגיעה, נשיאה (גם כאשר לא נוגעים במת ממש, למשל כאשר מרימים אותו באלונקה) האהלה, דהיינו להימצא מעל גופה, או להיות באהל שיש בו מת. מה דינו של גוי שנפטר? נחלקו הראשונים בכך בעקבות מספר מקורות סותרים בגמרא:

מצד אחד הגמרא מדברי הגמרא במסכת בבא מציעא (ק"ד ע"א) נראה, שגויים מטמאים במגע לא במשא, אבל לא באוהל. הגמרא מספרת, שרבה פגש את אליהו בבתי קברות של נכרים ותמה עליו כיצד נכנס והרי הוא כהן. השיב לו אליהו שהוא פוסק כדעת רבי שמעון בר יוחאי, שקברי גויים לא מטמאים באוהל: "אתם קרויים אדם, ואין עובדי כוכבים קרויים אדם".

מצד שני המשנה במסכת אהלות (יח, ט) מביאה את פסיקתו של רבן שמעון בן גמליאל, שכאשר עיר של גויים חרבה לגמרי, אין לחשוש שנשארו קברים של עובדי כוכבים שיאהילו עליהם ויטמאו. עולה מכאן שברמת העיקרון אפשר להיטמא אפילו באוהל בקבר של גוי (וקל וחומר במגע ומשא), אלא שרק בעיר שחרבה אין לחוש לכך כיוון שמסתמא אין שם קברים.

מחלוקת הראשונים

א. אפשרות ראשונה ליישב את הסתירה, היא דעתם של **הרמב"ם** (טומאת מת א, יב - יג) ורוב הראשונים. הם נקטו, שגויים מטמאים במגע ובמשא, אבל לא באוהל. הם הבינו שלהלכה נפסק כדעת רבי שמעון בר יוחאי שגויים אינם מטמאים, אך הוא מתייחס רק לטומאת אוהל, בה נאמרה גם המילה 'אדם', אבל בשאר הטומאות - גם גויים מטמאים, ובלשון הרמב"ם:

"אחד המת מישראל או מן העכו"ם מטמא במגע ובמשא. ואין העכו"ם מטמא באהל ודבר זה קבלה הוא, והרי הוא אומר במלחמת מדין כל נוגע בחלל ולא הזכיר שם אהל, וכן העכו"ם אינו נעשה טמא מת אלא עכו"ם שנגע במת או נשאו או האהיל עליו הרי הוא כמי שלא נגע."

ב. הדעה המקילה ביותר בראשונים, שלא נראה שנפסקה להלכה באחרונים, היא דעתו של ספר היראים (שכב). הספרי בפרשת נשא (פרשה כו) כתב, שלמרות שהנזיר מוזהר מלהיטמא למתים, אין בעיה שייטמא לנבילה, כיוון שרק לדבר שמטמא באוהל יש איסור להיטמא, ובהמה אינה מטמאה באוהל.

ממשיך היראים ואומר, כיוון שכפי שראינו לעיל בסיפור עם אליהו בבית הקברות, אין בעיה לכהן להאהיל על קברי מתים, ממילא עולה שמותר גם לגעת בגופה של גוי. שהרי לפי הספרי, אם מותר להאהיל על טומאה מסוימת (וכמו טומאת בהמה) מותר גם לגעת בה, לכן גופת גוי שמותר להאהיל עליה - מותר גם לגעת בה, ובלשון הבית יוסף שהביא את דבריו:

"והגהות מיימוניות כתבו בפרק ג' מהלכות אבל (אות ב) בשם ספר יראים (סימן שכב) דהלכה כרבי שמעון בן יוחאי, וכיוון שאין טמאין באהל אף במגע ובמשא לא מטמאים. והביא ראייה מתורת כהנים וכתב בסוף דבריו ושמעתי שיש אוסרים כהנים במגע ומשא מתי גויים, ואני כתבתי הנראה לי."

ג. דעה שלישית והמחמירה ביותר היא דעתם של בעלי התוספות, וביניהם **ר"י** (תוספות יבמות סא ע"א ד"ה ממגע) ו**רבינו תם** (רשב"א א, תתל). הם סברו, שאפילו קבר של גוי מטמא בכל האפשרויות: מגע, משא ואוהל וכדעת רבן שמעון בן גמליאל. הסיבה שפסקו כמותו, שהגמרא במסכת כתובות (עז ע"א) כותבת, שהלכה כמותו בכל מקום.

כיצד יישבו את הסיפור של אליהו בבית הקברות, ממנו עולה שקברי גויים לא מטמאים? התוספות תירצו, שאליהו לא באמת סבר כך, והוא רק דחה את רבה כדי שיפסיק להקשות עליו. הסיבה האמיתית שהוא היה יכול להיות בבית הקברות היא, שבכל הקברים יש פתח של טפח, דבר שגורם לטומאה להיות מדרבנן בלבד (וישנם מקרים חריגים שחכמים לא אסרו להיטמא מדרבנן).

להלכה

להלכה פסק **השולחן ערוך** (יו"ד שעב, ב) מעיקר הדין כדעת הרמב"ם, דהיינו שיש איסור לגעת או לשאת גופת גוי, אבל אין איסור להאהיל עליה. עוד הוסיף, שטוב להחמיר ולחשוש לדעת רבינו תם ור"י, שכפי שראינו לשיטתם, יש איסור גם להאהיל על קברי גויים, וכך פסק גם **הרמ"א** (על פי הש"ך, ועיין בשולחן גבוה).

הרב מרדכי אליהו (מאמר מרדכי יום חול פרק כ, אות כו) פסק, שכיוון שמעיקר הדין אין איסור להיטמא באוהל לגוי, ופסק השולחן ערוך הוא רק מצד חומרא וזהירות, במקום הצורך מותר להקל (למשל כאשר כהן רוצה להגיע למקום בו מקיימים מצווה, תפילה וכדומה).

קברי צדיקים

עד כה ראינו דיון לגבי קברי גויים. כאמור, קבר של יהודי דינו חמור משל גוי, ולכל השיטות הוא מטמא גם באוהל. מה דינם של קברי צדיקים, האם הם מטמאים כשאר כל אדם? דעה ראשונה הסוברת שאין בעיה לכהן להיכנס לקברו של צדיק, היא דעתם של הרמב"ן (יבמות סא ע"א, חוקת יט, ב) ורבינו חיים הכהן (תוספות כתובות קג ע"א ד"ה אותו), שהביאו שתי ראיות לדבריהם:

ראייה ראשונה שהביא הרמב"ן, מופיעה במדרש בספר משלי (פרשה ט). המדרש כותב, שכאשר נהרג רבי עקיבא על ידי הרומאים, אליהו הנביא התעסק בקבורתו ביחד עם רבי יהושע הגרסי (שהיה משמשו של רבי עקיבא). שאל אותו רבי יהושע, והרי אתה כהן, אם כן כיצד אתה מתעסק בקבורה? השיב לו אליהו, שאין טומאה בצדיקים, ובלשונו במדרש שיר השירים:

"ומה שאתה צריך לדעת, כי טומאת מת היא מצד המלאך המשחית הממית, שהוא נקרא יצר הרע, ועל יצר הרע נאמר ורוח הטומאה אעביר מהארץ. ולכך אמרו חכמינו שישה שלא שלט בהם מלאך המוות, אברהם, יצחק, יעקב, משה אהרן ומרים, דכתיב בהם על פי השם, וכפי העניין הזה היה ברבי יהודה הנשיא." (וכנראה גם ברבי עקיבא בגלל היותו מהר"ג מלכות)

ראייה שנייה הביא רבי חיים הכהן (שם) מהגמרא במסכת כתובות (קג ע"ב) המספרת, שביום בו מת רבי יהודה הנשיא - בטלה קדושה. רבי חיים הכהן הבין שכוונת הגמרא לומר, שבאותו היום כביכול בטלה קדושת הכהנים, כדי שיוכלו ללוות את מיטתו של רבי. משום כך הוסיף, שאם היה נמצא בעירו של רבינו תם ביום פטירתו - היה נטמא לו למרות שהוא כהן (ועיין הערה').

דעת האוסרים

רוב הפוסקים, וביניהם הרי"ף (שו"ת שיג), הראב"ד (תוספות רא"ש כתובות קג ע"ב), הרא"ש (כלל ל, א) והריטב"א (מגילה ג ע"ב ד"ה וכן), חלקו וסברו, שאסור לכהנים להיטמא גם לצדיקים כיוון שמטמאים. הם הביאו מספר ראיות לדבריהם וכן דחו את דעת המתירים:

הגמרא בסוכה (נב ע"ב) כותבת, שהאנשים שנשאו את ארונו של יוסף, פנו אל משה רבינו בשאלה מתי יעשו את הפסח, כיוון שהם טמאים - ויוסף ודאי היה צדיק. כמו כן, הגמרא בבא בתרא (נח ע"א) כותבת, שרבי בנאה היה מציין את קברי האבות בסיד, ופירשו התוספות (ד"ה מציין), שטעם הדבר היה שהכהנים לא יאהילו בטעות עליהם ויטמאו - מוכח שגם צדיקים מטמאים.

דחיית הראייה הראשונה: את הראייה שהביא הרמב"ן מאלהיו הנביא שאמר לרבי יהושע שמותר לו להיטמא לרבי עקיבא, כיוון שאין צדיקים מטמאים דחו **התוספות** (ב"מ קיד ע"א ד"ה מהו), שהסיבה האמיתית שאלהיו יכול היה להיטמא לרבי עקיבא הייתה, שאף אחד לא העז לקבור אותו (כיוון שפחדו מהרומאים), והוא היה נחשב מת מצווה, שגם לכהן מותר להיטמא בשבילו.

הסיבה שאלהיו לא אמר לרבי יהושע את הסיבה האמיתית לכך שהוא נטמא כדי לקבור את רבי עקיבא, הייתה משום כבודו של רבי עקיבא - שלא יאמר בקול שאף אחד לא מוכן להסתכן לקבור אותו, ולא בגלל שלכהן מותר להיטמא לצדיק.

התוספות הביאו ראייה נוספת לכך שצדיקים מטמאים, ואלהיו לא התכוון לענות ברצינות לרבי יהושע. הם כתבו שמהמדרש עולה, שאלהיו כלל לא היה כהן. המדרש מספר שנחלקו החכמים בשאלה אם אליהו מזרעה של לאה (ואז ייתכן שהוא כהן, כי לוי בנה של לאה) או מזרעה של רחל. לבסוף אליהו הופיע והכריע שהוא מזרעה של רחל, ואם כך הוא כלל לא כהן, ובלשונם:

"וכן מצינו כשהיה קובר את רבי עקיבא, היה דוחה שאמר ליה וכי אינך כהן אמר ליה צדיקים אין מטמאין, ודחה אותו משום כבודו דרבי עקיבא, ועיקר טעמו היה לפי שהיה מת מצווה לפי שהיו יראים לקברו שהיה מהר"ג מלכות, וכן נמצא בתשובת גאון שכתב שיש אומרים שהיה מבני בני בניה של לאה ואמר להם איני אלא מזרעה של רחל וא"כ לא היה כהן."

דחיית הראייה השנייה: כיצד הם יתמודדו עם הראייה מרבי יהודה הנשיא, שמותר היה לכהנים להיטמא בשבילו? הראב"ד תירץ, שהסיבה שנטמאו לו לא הייתה בגלל שהוא היה צדיק, אלא בגלל שהוא היה נשיא, ולכן במעמדו גם לכהנים מותר היה להיטמא, וכן פסק הרמב"ם (אבל ג, י). כך ביארו גם את דברי הירושלמי, ממנו רצה רבי חיים הכהן להביא ראייה לדבריו.

להלכה

להלכה הביא הרב אשר וייס (מנחת אשר סי' מט) בשם הספר **אגרא דכלה**, שנהגו הכהנים בארץ ישראל ללכת לקברי צדיקים. אלא **שהרב אשר וייס** חלק על דבריו ואסר את הדבר, וכן פסקו להלכה רוב האחרונים (עיין למשל יחוה דעת ד, נח), כיוון שכפי שראינו זוהי דעת רוב הראשונים, וגם הרמב"ן שמתיר לא התיר בכל צדיק (ועיין שולחן ערוך יו"ד שעד, יא ממנו עולה שפסק כדעת רוב הראשונים).

עוד כתב הרב אשר וייס בהמשך דבריו, שאין להתיר על בסיס ספק ספיקא (וכפי שיש שרצו לעשות). כלומר, **ספק ראשון**, האם פוסקים להלכה כדעת הרמב"ן ורבי חיים הכהן או כדעת שאר הראשונים. **ספק שני**, האם ההלכה כדעת הראב"ד (מזירות ה, יז) הסובר, שכהן שנטמא בטומאת מת אין עליו איסור להיטמא שוב (וכמובן שכל הכהנים בזמנינו טמאי מת), או כשאר הראשונים, שאסור להם.

הסיבה שאין לעשות ספק ספיקא ולהתיר היא, שלא מדובר בספק שקול. כלומר, לא בכל מצב בו יש מחלוקת ראשונים זה נחשב ספק, כדי שיהיה אפשר לעשות ספק ספיקא. כאשר רוב הראשונים אוסרים - הלכה כמותם. כמו כן יש להוסיף, שגם דעת הראב"ד לא ברורה, ולא מעט אחרונים סברו שאמנם לשיטתו כהן טמא לא לוקה אם הוא נטמא למת, אך איסור ישנו.

א. אמנם, לקבר רחל ולקברי האבות יש דין מיוחד: **הרב אליהו** (מאמר מרדכי שם), הסתמך על עדות הנמצאת בספר 'אהבת השם' שכתב, שבימי אביו שיפצו את הקבר, ובנו את המתחם בצורה כזאת שלא מאהיל על הקבר ואין בו טומאת מת, וכך כהנים יכולים להיכנס למקום. ב. **הציץ אליעזר** (טו, no) לא סמך על עדות יחיד זו, ולכן אסר את הכניסה, וכן פסק **הרב עובדיה** (יחוה דעת ד, נח).

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שעוד אנשים יקראו...

¹ יש להוסיף, שלמרות שגם רבי חיים הכהן וגם הרמב"ן סוברים שאפשר להיטמא לצדיקים, יש הבדל בין השיטות. הרמב"ן הסביר, שהטומאה בשעת המיתה נגזרת מחטאו של אדם הראשון. צדיקים שאינם מטמאים, אלו צדיקים שמתו במיתת נשיקה - שלא כדרך המוות הרגילה (ומספרם מועט). לעומת זאת מדברי רבי חיים עולה, שכל צדיק גדול (כמו רבינו תם) אינו מטמא.

² מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן: tora2338@gmail.com